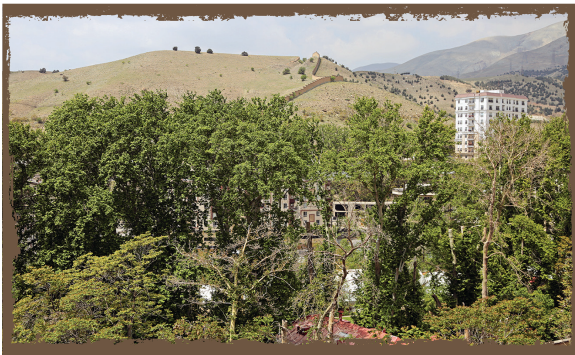

ماجرای حضور افسران عالی‌رتبه در باغ‌های معروف

سرسبز می‌کوشند، اما حضور آنها مقدمه نابودی باغ‌های بزرگ و شروع ساخت‌وسازها در یکی از بزرگ‌ترین آبادی‌های شمیران می‌شود. دادفر می‌گوید: «در اوین سند ۱۲ در باغ به نام سرهنگ‌های ارتش رضاشاه ثبت شده که از مهم‌ترین آنها می‌توانیم به باغ سرهنگ عشقی، سرهنگ کوبال، سرهنگ نعمتی، سرهنگ فتحی، سرهنگ یاسری، سرهنگ دیهیم، سرهنگ اور و تیمسار خوشنویسان که از تقای درجه پیدا کرد اشاره کنیم. نام‌هایی از این دست در سایر آبادی‌های شمیران مثل در که، تجریش، نیوران و امامزاده قاسم (ع) هم به چشم می‌خورد.»

دادفر معتقد است آبادی اوین از دوره قاجار در تیررس درباری‌ها بوده و چنین وضعی در دوره پهلوی تشدید شده است: «اعتماد السلطنه در کتاب خاطر‌اتش روایت کرده که ناصرالدین شاه مدام به آبادی‌های شمیران سرک کشیده و باغ‌های سرسبز شمیران ییلاق پادشاه قاجار بوده است. اعتماد السلطنه در این کتاب نوشته که ناصرالدین شاه ۸ بار به اوین رفته و به نظر می‌رسد لابه‌لای این رفت‌وآمدها، باغ‌های اوین را به اطرافیان شب هبه کرده است.»

خوشنویسان و... از جمله باغ‌های نامدار اوین بوده‌اند که امروز به جای آنها برج و شهرک مسکونی ساخته شده است.

هجوم نظامیان ارتش رضاشاه به اوین با قصد خرید باغ‌های بزرگ این قریه هم داستانی مفصل و در عین حال عجیب دارد. دادفر درباره ماجرای ثبت سند باغ‌های اوین به نام نظامی‌های دوره رضاشاه توضیح می‌دهد: «یکی از شروط ارتقای درجه سرهنگ‌ها در دوره رضاشاه، داشتن سند مالکیت باغ‌های اطراف تهران بوده است. به همین دلیل در شمیران و سایر آبادی‌های سرسبز اطراف تهران با انباشت سندهایی مواجهیم که به نام نظامی‌ها ثبت شده است. این یک فرمایش ملوکانه بوده و رضاشاه عادت بیمارگونه‌اش مبنی بر داشتن سند ملوکانه را به افسران عالی‌رتبه تسری داده بود. طبق دستور رضاشاه، ارتقای درجه سرهنگ‌ها منوط به ارائه سند باغ از طرف آنها بوده و به همین دلیل در بسیاری از روستاهای خوش آب‌وهوای شمیران رد پای آنها دیده می‌شود.»

نظامی‌های دوره رضاشاه بعد از خرید باغ‌های بزرگ اوین، وانمود می‌کنند که برای رسیدگی به آنها و آبادانی این قریه

■ ۱۲۰ در باغ
■ جای جای آبادی

اوین هم مثل همه آبادی‌های اطراف تهران در روزگار قدیم مملو از باغ‌های سرسبز و کشتزارهای وسیع بود که از گزند ساخت‌وسازهای بی‌امان در امان نماندند و اکنون نام و نشان چندانی از آنها باقی نمانده است. به گفته محمد دادفر، معتمد محله، وقتی اوین یکی از آبادی‌های اطراف تهران بود حدود ۱۲۰ در باغ داشت که شهرت برخی از آنها از مرزهای تهران فراتر رفته بود. شهرت برخی از باغ‌های اوین به حدی بود که در منابع مکتوب به‌جامانده از دوره قاجار بارها از آنها نام برده شده و عمر آنها را در آن دوره تاریخی بیش از ۱۰۰ سال تخمین زده‌اند. دادفر درباره روزگار سپری‌شده باغ‌های اوین می‌گوید: «در منابع تاریخی آمده که ۸ در باغ بزرگ فقط زیر محله اوین وجود داشته است. باغ سپهر، باغ وزیر، باغ ایرج‌پناه، باغ حاج محمد حریقی، باغ خاوریان، باغ دکتر اعرابی، باغ غربی، باغ ضیائیان، باغ حسن ماست‌بند، باغ توتونچی، باغ محیط، باغ سپهرآبیان، باغ سرهنگ عشقی، باغ تیمسار

از اذن تا اوین

■ وجه تسمیه آبادی
■ رد پای یک عالم شیعه در محله

برای بسیاری از ساکنان اوین ریشه نام این محله هنوز محل بحث و تبادل نظر است. علاوه بر نقل قول‌های شفاهی و روایت‌هایی که سینه‌به‌سینه میان ساکنان قدیمی اوین رایج است، ریشه‌های نام این آبادی شمیران را باید در منابع مکتوب جست‌وجو کرد. نخستین نشانه‌های نام اوین در منابع مکتوب به قرن هفتم هجری برمی‌گردد.

شهاب‌الدین ابو عبد الله یاقوت بن عبدالله الحموی، معروف به یاقوت حموی، جغرافی‌دان و تاریخ‌نویس عرب‌زبان، در کتاب معجم البلدان، به روستایی در محدوده غرب شمیران اشاره کرده است که برخی از تاریخ‌شناسان و تهران‌پژوهان معتقدند نشانه‌های آن آبادی با آبادی اوین همخوانی دارد.

علیرضا زمانی، تهران‌پژوه، درباره تکرار نام آبادی‌ای به نام «اذن» در کتاب معجم البلدان می‌گوید: «تاریخ‌نویسی به نام یاقوت حموی یا آنطور که در برخی از منابع به یاقوت رومی نیز معروف است در کتاب معجم البلدان به روستایی در غرب شمیران اشاره می‌کند. او این روستا را اذن می‌نامد و نام چند تن از ساکنان آبادی را نیز در کتاب ذکر می‌کند. به عنوان مثال، او از فردی به نام «ابوعباس احمد بابای اذنی» نام می‌برد که زیدی مذهب بود و بساطی خود در آبادی اذن شمیران زندگی می‌کرد. این عالم بزرگ در قرن پنجم هجری ساکن اذن بود و آورده‌اند که در سفرهای متعددش به ری مورد احترام اهالی آن شهر قرار می‌گرفت و با علمای ری نیز بحث و تبادل نظر بسیار داشت.»

ردپای ارباب نام آبادی اذن در کتاب معجم البلدان با آبادی اوین را باید در کتاب «تهران در گذشته و حال»، اثر دکتر حسین کریمان، جست‌وجو کرد. زمانی ادامه می‌دهد: «تهران‌پژوهان معتقدند نام اذن در گذر تاریخ به اوین تغییر کرده و آبادی اذن که در معجم البلدان از آن یاد شده همان آبادی اوین است. همانطور که حسن کریمان نیز به تغییر واژه اذن به اوین و سپس به اوین اشاره کرده، معتقد است نمونه‌های دیگری هم از تغییر واژگان در زبان شمیرانی وجود دارد.»

تفرجگاه ناصرالدین شاه

■ باغ مورخ الدوله
■ اوین، کوچه ۱۳ چنار

یکی از جاذبه‌های گردشگری محله اوین بی‌تردید کوچه زیبای ۱۳ چنار است؛ کوچه‌ای که مدت مدیدی است از باغ احمد علی سپهر، مورخ و سیاستمدار دوره قاجار و پهلوی، محافظت می‌کند.

مشهور است که این محدوده روزگاری باب طبع شاه قاجار بوده و یکی از یاقوت‌های تابستانی ناصرالدین شاه و محل گشت‌وگذارهای او و جماعتی محسوب می‌شده که شخص شاه خوش داشته الطاف ملوکانه‌اش شامل حالشان شود و در رکابش باشند. این ماجرا با شرح و بسط و به تفصیل در کتاب خاطرات اعتماد السلطنه منعکس شده است. سیدمهدی اعرابی، شمیران‌پژوه، درباره پیشینه تاریخی این باغ می‌گوید: «اگر در حد فاصل محدوده معروف به چنار تا بخشی از محله اوین که نزد اهالی به ۱۳ چنار شناخته می‌شود، قدم بزنید، یعنی در قسمت شمال غربی

اوین، آنچه نظر شما را جلب می‌کند چند در باغ قدیمی است که جزء به جزء عناصر و داشته‌های آن از روزگار دور و درازی که از عمر آنها می‌گذرد حکایت می‌کند. اما نکته سخن ما در اینجا یکی از معروف‌ترین آنهاست که به باغ احمد علی سپهر، معروف به مورخ الدوله، نویسنده کتاب ناسخ‌التواریخ، مشهور است. این باغ نخستین بار از سوی مرحوم سپهر خریداری شد و توسعه یافت و فضاهای استخر و بناهای زیبایی در آن ساخته شد. یکی از ویژگی‌های ممتاز این باغ تاریخی که بی‌گمان بخشی از هویت دیرینه آبادی اوین هم به حساب می‌آید، جریان بلند و زندگی‌بخش آبی است که در آن جاری است. در دو سر این باغ، نهر معروف اوین به طول ۲ کیلومتر که از سر بند در که تا چنار اوین ادامه دارد، گذر می‌کند و خستگی سالیان چنارهای کهنسالی را که همچنان سر در آسمان دارند به در می‌کند؛ درختانی که همچون ستون‌های زمردین در دو طرف آن به نگاهی آبی ایستاده‌اند و دل به نجوای شنیدنی عبور آن دارند.»

